

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ।

ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਦੇਸ਼

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ , ਰਾਮਗੜੀਆ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੀ ਮਾਸਿਕ ਸਮਾਚਾਰ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ)

GURMAT SANDESH

(Monthly News Letter of Ramgarhia Association , Woolwich)

Vol.1

Nov.2002

No.6

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਸਵ ਦੀ ਵਧਾਈ !

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਉਦਾਸੀਆਂ ਆਰੰਭ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋਰਹੇ ਹਨ ।

ਇਹ ਚਿਤ੍ਰ ੨੦ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤ , ਸੁਨਤਾਨਪੁਰ ਵਿਖੇ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ
ਇਸ ਚਿਤ੍ਰ ਉਪਰ ਕੋਈ ਤਾਰੀਖ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

Guru Nanak leaving his home and family to preach his message. This picture was discovered in the late 20th.century at the site of Bebe Nanaki's Gurdwara at Sultanpur, and is undated.

ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਵਿਚ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਸਾਲ ।

ਤਲਵੰਡੀ ਨੂੰ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮੁਢਲੇ 32 ਸਾਲ ਉਥੇ ਗੁਜ਼ਾਰੇ । ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਨੂੰ ਇਹ ਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਭਰ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਸਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰੇ । ਇਥੇ ਹੀ ਤੇਰਾ ਤੇਰਾ ਦੀ ਧੁੰਨੀ ਉਠੀ ਸੀ । ਉਥੇ ਹੀ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਮਿਲੀ ਸੀ ਕਿ ਨਾ ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨ । ਜਪ ਦਾ ਮੁਦ ਵੀ ਉਥੇ ਹੀ ਬੱਝਾ ਸੀ । ਧਰਤੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਨ ਲਈ ਇਥੇ ਹੀ ਸੇਵਾਨ ਵਿਚ ਨਿਤਰਨ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਲਿਆ ਸੀ । ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਵਿਚ ਹੀ ਮੋਦੀ ਖਾਨੇ ਦਾ ਕੰਮ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਕਿਰਤ-ਕਾਰਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਤੇ ਸੋਧਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਸਥਾਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ।

ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਸੁਫੈਦ ਵੇਂਟੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਪੁਰਾਣੀ ਜਰਨੈਲੀ ਸੜਕ ਤੇ ਵਸਿਆ ਇੱਕ ਪੁਰਾਤਨ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ । ਗਿਆਰਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਇਹ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਛਾਉਣੀ ਸੀ । ਵੇਂਟੀ ਤੋਂ ਪਾਰ ਖਜੂਰਾਂ ਦੇ ਬੂਛਾ ਇਹ ਸਿਧ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਹਨ ਕਿ ਤੁਰਕੀ ਫੌਜਾਂ ਉਥੇ ਛਾਉਣੀ ਪਾ ਕੇ ਟਿਕਾਓ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ । ਸਮੇਂ ਦੇ ਗੁਜਰਨ ਨਾਲ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਇਸਲਾਮੀ ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ । ਸਾਹਜਹਾਨ ਨੇ ਉਥੇ ਹੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦਾਰਾ ਤੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਮੋਲਾਨਾ ਅਬਦੁਲ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰੀ ਪਾਸ ਹੀ ਪੜ੍ਹਨੇ ਪਾਇਆ ਸੀ । ਮੁਆਸਰੇ ਆਲਮਗੀਰੀ ਵਾਲਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਅਖਣ , ਜੋ ਅਸਲ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸੀ , ਲੋੜ ਵੇਲੇ ਬੋਲ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ।

ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਜੈਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਜਾਣਾ ਮੰਨ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤਲਵੰਡੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਹੀ ਠੀਕ ਕੇਂਦਰ ਹੈ ਜਿਥੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਦਰਸ਼ ਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਦ੍ਰਿੜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਵਿਖੇ ਮੋਦੀ ਖਾਨਾ ਦਾ ਕੰਮ ਸੰਭਾਲਣ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਲੈਣਾ ਇੱਕ ਜੁਗ ਪਲਟਾਊ ਫੈਸਲਾ ਸੀ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸਮਝ ਲਿਆ । ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:-

*ਠਾਨਕ ਜੀ ਆਪ ਦਿਆਨਤਦਾਰ ਕਿੱਸਾ ਕਿਛੁ ਲੈ ਨਾਹੀ , ਹੋਰਸ ਕਾ ਹਕ ਗਵਾਏ ਨਾਹੀ।
ਧਰਮੇ ਧਰਮੀ ਚਲਾਏ । ਅਗੇ ਜੋ ਲੋਕ ਪੀਛੇ ਲਾਗੈ ਫਿਰਤੇ , ਹਕ ਨਾ ਪਾਵਤੇ ਤੇ ਸਬ ਹਕ
ਪਹੁੰਚੇ। ਸਭ ਲਗੇ ਦੁਆਇ ਦੇਣ। ਯਾ ਖੁਦਾਇ, ਤੂੰ ਠਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਭਲਾ ਕਰਿ, ਜੋ ਸਭਨਾ
ਦਾ ਹਕ ਪਹੁੰਚਾਇਣਾ ਹੈ ਕਿਸੀ ਨੂੰ ਰੰਜ ਨਹੀ ਕਰਣਾ ।*

ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਮਰਦਾਨਾ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਦਵਾ ਲਿਆ । ਦੌਲਤ ਖਾਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸਖਸੀਅਤ ਦਾ ਇਤਨਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਮੋਰੀ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਹੈ, ਇਤਨੀ ਸਭ ਠਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰੇ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਉਸਨੇ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫੌਜ ਘਟਾਉਣੀ ਤੇ ਫਿਰ ਹਟਾ ਹੀ ਦਿੱਤੀ । ਫੌਜ ਦੇ ਬਚੇ ਖਰਚੇ ਨਾਲ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਲੰਗਰ ਲਗ ਗਏ । ਦੌਲਤ ਖਾਨ ਪਾਸ ਕਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਵੀ ਆਈਆਂ ਕਿ ਖੇਰਾਤ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਖਰਚ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਹੋ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੁਪਤਾਨਪੁਰ ਦੇ ਭਾਗ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾ ਮੋਦੀ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਤੇ ਸੋਭਾ ਸੁਣ ਕੇ ਤਲਵੰਡੀ ਤੇ ਕਈ ਲੋਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਆਏ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ : ਜੇਹੋ ਜਹਿਆ ਕੋਈ ਕੰਮ ਜਾਣੇ ਤੇਹੋ ਜਹੀ ਟਹਲ ਮਿਲੇ, ਸਭ ਕੋਈ ਸਦਕਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਬਾਫਰਾਤ (ਰੱਜਵੀਂ) ਰੋਟੀ ਖਾਏ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ ਵਿਚ ਐਸੀ ਤਰਤੀਬ ਤੇ ਮਰਯਾਦਾ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਹੋਣ ਲਗੇ । ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਨਿਤ ਦੀ ਕਿਰਾਓ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਜਾਗਦੇ ਅਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਵੇਂਟੀ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ । ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਵੇਂਟੀ ਕਿਨਾਰੇ ਹੀ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਕੁਝ ਚਿਰ ਜੁੜਦੇ , ਤੇ ਫਿਰ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ । ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਨਾਲ ਹੀ ਸੀ । ਉਥੇ ਹੀ ਸੰਗਤ ਜੁੜਨ ਲਗ ਪਈ । ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਛਕ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੜਕਸਾਰ ਦਰਬਾਰ ਲਗਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੁੱਜ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਤੱਕ ਕੋਈ ਕੰਮ ਹੋਵੇ , ਸਿਧ ਕਰ ਦਿੰਦੇ । ਜਿਸ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਦੌਲਤ ਖਾਨ ਉਸੇ ਤੇ ਹੀ ਮੋਹਰ ਲਾ ਦਿੰਦੇ । ਦੌਲਤ ਖਾਨ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮੁਰੀਦ ਹੀ ਬਣ ਗਿਆ । ਇਹੀ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਦੌਲਤ ਖਾਨ ਦਾ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ : ਦੌਲਤ ਖਾਨ ਲੋਧੀ ਭਲਾ ਹੋਆ ਜਿੰਦ ਪੀਰ ਅਬਿਨਾਸੀ ।

ਮੈਕਾਲਫ ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ, ਦੇਸ ਵਿਚ ਧੰਮ ਪੈ ਗਈ, ਰਾਤ ਦਿਨ ਬਾਬੇ ਪਾਸ ਮੋਲਾ ਤੇ ਲੰਗਰ ਲਗਾ ਰਹੇ । ਮੜ੍ਹੀ , ਮਸਾਣੀ , ਮੂਰਤੀ ਮੰਨਣ ਤੇ ਹਟਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਵਲ ਪਰੇਰਦੇ, ਭੋਖਾਂ ਦੀ ਨਖੇਦੀ ਕਰਦੇ । ਦਿਹਾਤੀ ਰਸਦਾਂ ਸੰਭਾਲਦੇ ਰਕਮਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰ ਹਿਸਾਬ ਕਰ ਵਾਪਸ ਘਰ ਪੁਜਾਏ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸੋਦਰ ਪਿਛੋਂ ਪਰਸਾਦ ਛਕਦੇ ਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਫਿਰ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਤੇ ਸੋਹਿਲਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੌਂ ਜਾਂਦੇ ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸੋਭਾ ਸੁਣ ਕੇ ਪਿਤਾ ਕਾਨੂ ਜੀ ਆਏ ਤੇ ਆਉਦਿਆਂ ਹੀ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਕੁੱਝ ਜੋੜਿਆ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਪਿਤਾ ਜੀ ਮਾਇਆ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਦੀ, ਇਧਰ ਤੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ , ਉਧਰ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਇਸਤਰਾਂ, ਸਾਚੇ ਚਰ ਸਾਲ ਲੰਘ ਗਏ । ਅਹਿਮਦ ਸਾਹ ਬਟਾਲਵੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦ ਵੀ ਉਹ ਤੋਰਾਂ ਦੇ ਹਿੰਦਸੇ ਤੋਂ ਅਪੜਦੇ ਤਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਤੋਰਾ ਤੋਰਾ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਆਣਾ ਪਾਈ ਜਾਂਦੇ । ਇਹ ਮਾਰਫਤ ਦੀ ਇੱਕ ਰਾਸ਼ੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਸੀ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੈਂ ਤੋਰਾ ਚਾਂ । ਇਸ ਹਿੰਦਸੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਉਹ ਕਈ ਕਈ ਮਣ ਆਣਾ ਤੋਲ ਦੇਂਦੇ ਸਨ । ਦੋਖੀ ਮੌਕੇ ਦੀ ਤਾੜ ਵਿਚ ਸਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਮੋਦੀ ਖਾਨੇ ਤੋਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾਏ । ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਸ਼ਕਾਇਤਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ, ਕਦੀ ਵੀ ਹਿਸਾਬ ਵਿਚ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਿਕਲਦਾ । ਨਵਾਬ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਸੁਣਨੀਆਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ ।

ਪਰ ਐਸਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ, ਜਦੋਂ, ਤਾਰੀਖ-ਇ-ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲਿਖਤ ਅਨੁਸਾਰ, ਇੱਕ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਰਸਦ ਤੋਲ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੋਲ ਤੋਰਾ ਤੋਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਰਬੀ ਚਾਉ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਵਿਚ ਇਤਨੇ ਮਸਤ ਹੋਏ ਕਿ ਤੋਰਾ ਤੋਰਾ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸ਼ੇਕੜੇ ਮਨ ਅਨਾਜ ਲੁਟਾ ਦਿੱਤਾ । ਜਦੋਂ ਖਬਰ ਨਵਾਬ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਹਿਸਾਬ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ । ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦੀ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ । ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਹਿਸਾਬ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ । ਹਿਸਾਬ ਠੀਕ ਸੀ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਕਿ ਫਿਰ ਮੋਦੀ ਖਾਨਾ ਨਹੀਂ ਸੰਭਾਲਣਾ ।

ਸਵੇਰੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਗਏ ਤਾਂ ਮੁੜਕੇ ਨਾ ਆਏ । ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਰੋਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਵੇਂਦੀ ਵਿਚ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਚੰਗਿਆਨੀ ਜਾਨਵਰ ਨੇ ਖਾ ਲਿਆ ਹੈ । ਨਵਾਬ ਨੇ ਵੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਜਾਲ ਸੁਟਵਾਏ । ਤਿੰਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਿਰਣਾ ਲੈ ਕੇ ਵੇਂਦੀ ਵਲੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਆਏ । ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਗਰੀਬੀ ਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾੜ ਨੇ ਕੇ ਮੁੜੇ ਸਨ । ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਸਬਦਾਂ ਵਿਚ:-

ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕੇ ਸੇਵਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪਾਸ ਲੈ ਗਏ ਤਾਂ ਐਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਕਟੋਰਾ ਭਰ ਭਰ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ । ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ, ਨਾਨਕ ਇਹ ਐਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਕਾ ਪਿਆਲਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਪੀਉ । ਤਬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤਸਲੀਮ ਕੀਤੀ, ਪਿਆਲਾ ਪੀਤਾ, ਸਾਹਿਬ ਮਹਿਰਬਾਨ ਹੋਇਆ । ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਨਾਨਕ ਮੈ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹਾਂ, ਤੇ ਤੇਰੇ ਤਾਈਂ ਨਿਹਾਲ ਕੀਆ ਹੈ, ਤੂੰ ਜਾਇ ਕਰ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਜਪਿ, ਅਰ ਲੋਕਾਂ ਕੀ ਬੀ ਭੀ ਜਪਾਇ ਅਰ ਸੰਸਾਰ ਬੀ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹੁ, ਨਾਮ, ਦਾਨ, ਇਸ਼ਨਾਨ, ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਰਹੁ । ਮੈ ਤੇਰੇ ਤਾਈਂ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਦੀਆ ਹੈ, ਤੂੰ ਇਹਾ ਕਿਰਤ ਕਰ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤੇ 'ਭੀ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤ ਨ ਪਵੈ, ' 'ਹਉ ਕੇਵਡੁ ਆਖਾ ਨਾਉ' ਦੀ ਪੁੰਨੀ ਲਗਾਈ । ਉਪਰੋਂ ਇਹ ਪੁੰਨੀ ਉਠੀ, 'ਨਾਨਕ ਮੇਰਾ ਹੁਕਮ ਤੇਰੀ ਨਦਰੀ ਆਇਆ ਹੈ, ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਸਿਫਤ ਕਰ ।

ਤਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ੧੬ ਸਿਤ ਨਾਮ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ਜਪੁ ॥ ਆਦਿ ਸਚ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ ॥ ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚ ॥ ੧ ॥ ਉਚਾਰਿਆ । ਉਥੋਂ ਹੀ ਜਪੁ ਮਿਲਿਆ । ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਅਲਾਹ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਅਲਾਹ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁਹੰਮਦ, ਮੇਰੇ ਲੀਏ ਕਿਆ ਲਿਆਏ ? ਤਾਂ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਬੰਦਗੀ । ਉਹ ਇਥੋਂ ਬੰਦਗੀ ਲੈ ਕੇ ਗਏ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਉਥੋਂ - ਰੱਬ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ - ਜਪੁ ਲਿਆਏ । ਜਿਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਹੁਕਮ ਤੇ ਹੁਕਮੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਆਏ ਗੀ ਤੇ ਫਿਰ ਨਾਹ ਨਾਂ ਚਹੇਗਾ ਨ ਨਾਮੀ । ਇੱਕ ਮਿੱਕ ਹੋ ਜਾਣੇ ਸਭ ਭੁੱਖ । ਸੀਤੋਂ ਸੀਤਾ ਮਹਿਮਾ ਮਾਹਿ । ਇਹ ਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਜਪੁ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਛਾਪ ਨਹੀਂ । ਸਚ ਪਛਾਣਨ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਦਰਗਾਹੋਂ ਲਿਆ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।

ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਾਲਾ ਵਾਰਤਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਤਦ ਫੇਰ ਸਚੇ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਆਗਿਆ ਪਾਈ । ਹੁਕਮ ਹੋਆ -

ਨਾਨਕ ਜਿਸ ਉਪਰਿ ਤੇਰੀ ਨਦਰਿ,
ਤਿਸ ਉਪਰ ਮੇਰੀ ਨਦਰਿ ।

ਜਿਸ ਉਪਰ ਤੇਰਾ ਕਰਮ,
ਤਿਸ ਉਪਰ ਮੇਰਾ ਕਰਮ ।

ਮੇਰਾ ਨਾਉ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸ਼ਰ,
ਤੇਰਾ ਨਾਉ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ।

(ਸਤੰਬਰ ੧੯੬੯ ਵਿਚ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲਾ ਅਵਤਾਰ ਪੁਰਬ ਤੇ 'ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਵਿਚ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਤਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਲਿਖਾ ਲੇਖ ਹੈ । ਦਾਸ ਨੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਸਾਰਾਂਸ਼ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਦੀ ਗੋਚਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । - ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਮਥਾਹੂ)

— ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਦੇ ਰਾਮੀ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਸਹਿਜ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਦੁਖ ਸੁਖ, ਨਿੰਦਾ ਉਸਤਤਿ ਤੇ ਵੈਰਾਗ ਦੂਖ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਤੇ ਉਚੇਰਾ ਰਹਿ ਕੇ ਇਕ ਸੰਤੁਲਿਤ ਜੀਵਨ ਬਸਰ ਕਰਨਾ ।

ਦੁਖ ਸੁਖ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਮ ਕਰ ਜਾਣਾ, ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੇ ਬਿਰਕਤੁ ਭਇਆ ।

ਆਪੁ ਮਾਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਪਾਏ, ਨਾਨਕ ਸਹਿਜ ਸਮਾਇ ਲਇਆ । - ਰਾਮਕਲੀ (ਪ੍ਰਸਤਕ: ਨਾਨਕ ਸਾਗਰ ਵਿਚੋਂ)

ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ

ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਸ਼ਬਦ - ਭਾਰਤ ਮਤ ਮਤਾਂਭਰਾਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ, ਇਥੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਆਗੂ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਗੋਰਖ ਨੂੰ ਮਨਣ ਵਾਲੇ ਗੋਰਖ-ਪੰਥੀ ਸਦਵਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਬੀਰ ਨੂੰ ਮਨਣ ਵਾਲੇ ਕਬੀਰ-ਪੰਥੀ, ਕ੍ਰਿਤਾ ਪੰਥੀ, ਸੰਨਿਆਸੀ-ਪੰਥੀ ਆਦਿ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਦਾਸੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਮਤ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਪਰਚਾਇਆ, ਤੇ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਬਣੇ ਉਹ ਨਾਨਕ-ਪੰਥੀ ਅਖਵਾਏ। ਪਰ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਨਾਨਕ-ਪੰਥੀ ਸ਼ਬਦ ਨਾਮ ਮਾਤਰ ਕੁੱਝ ਸਾਧੂ ਵਿਦਵਾਨ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਵੈਸੇ ਆਮ ਬੋਲ ਚਾਲ ਵਿਚ ਨਾਨਕ-ਪੰਥੀ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉੱਚੀ ਹੀ ਘਟ ਗਈ ਹੈ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਕਿ ਸਿੱਖ ਮਤ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਮਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸਦਾ ਵੇਸ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਨਾਨਕ-ਪੰਥੀ ਕੇਵਲ ਉਹ ਲੋਕ ਹਨ, ਜੋ ਵੱਖ ਵੱਖ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਦੀਆਂ ਤੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਹਰ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਹਨ। ਕਈ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਤਮਾਂ ਦੇ ਡੋਰਿਆਂ ਵਾਲੇ ਵੀ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਦੀਆਂ ਉਦਾਸੀ ਮਤ ਦੇ ਚਾਰ ਧੁੰਦੇ ਤੇ ਛੇ ਬਖਸ਼ਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਹਨ। ਗੁਰਦੇਵ ਵਲੋਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਬਖਸ਼ਸ਼ਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਨਕ ਮਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਕੇ ਕਰੋੜਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਤ ਅਵਲੰਭੀ ਬਣਾਇਆ, ਜੋ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਸਦਵਾਂਦੇ।

ਪਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਚੱਕਰਾਂ ਨੇ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਚਾਲ ਨੇ ਮੁੜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੁਰਾਣੀ ਹਿੰਦੂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਪੇਟ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਜੋ ਸੈਕੜੇ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਖਾਨਦਾਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਇਸ਼ਟ ਮੰਨਦੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਲਿਆਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਿਰ ਨਿਵਾਂਦੇ, ਤੇ ਭੋਟ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਕੱਟੜ ਹਿੰਦੂ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਸਦਾਂਦੇ। ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਨਾਨਕ-ਪੰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰਨਾ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ। ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰੁਸ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਵਿਚ ਸਨਾਤਨ ਧਰਮ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਮੰਦਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਪੁਰਾਣੀ ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮੰਤਰ ਜਰੂਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਜੇ ਬੀਸ ਮਾਤਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਨਾਨਕ-ਪੰਥੀ - (ੳ) ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਾਨਕ-ਪੰਥੀਆਂ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਮ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਹੈ। ਇਹ ਬਣਵਾਰੇ ਵੇਲੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰ ਪਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਫਰੰਟੀਅਰ ਵਿਚੋਂ ਉਜੜ ਕੇ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ, ਦਿੱਲੀ, ਹੁ ਪੀ ਆਦਿਕ ਕਈ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਵਸ ਗਏ ਹਨ। (ਅ) ਜਗਧਾਰੀ ਪੀਡਿਤ ਨਿਸਚਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਡੇਰਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਦੀ ਅਡਣ ਸਾਹੀ ਸੇਵਾ ਪੰਥੀਆਂ ਦੀ ਹੈ। (ਸ) ਰੋਹਤਕ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਹੈ, ਇਹ ਝੰਗ ਮਘਿਆਣੇ ਦੀ ਗੱਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਹਨ, ਇਥੇ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਵੀ ਸਹਿਜਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਹਨ। (ਹ) ਬੰਦਈ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਦਾ ਡੇਰਾ - ਭਾਵੇਂ ਬੰਦਈ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਦਾ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਰਿਆਸਤ ਜੰਮੂ ਵਿਚ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਗੱਦੀ ਨਸੀਨ ਰੋਹਤਕ ਨਿਵਾਸ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਬੰਦਈ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਆਬਾਦ ਹੋਏ ਹਨ। (ਕ) ਮੁਲਤਾਨ ਡਵੀਯਨ ਵਿਚ ਆਏ ਲਖਾਂ ਸਰਨਾਰਥੀ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਹਰਿਆਣੇ ਵਿਚ ਆਬਾਦ ਹੋਏ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਹਨ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਹਨ। ਤੇ ਹਰਿਆਣੇ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਭੋਰੇ ਹਨ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਕੈਥਲ, ਸਫੈਦੋ ਮੰਡੀ, ਜੀਂਦ, ਡੇਰਾ ਭੁੰਮਣ ਸਾਹੀ ਹਿਸਾਰ, ਨਾਰਨੌਲ ਆਦਿ। (ਖ) ਨੀਲ ਧਾਰੀ - ਇਹ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਜੋ ਵਖਰੀ ਗੱਦੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈਂਡਕੁਆਟਰ ਨੁਸ਼ਹਿਰਾ ਮੱਜਾ ਸਿੰਘ (ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ) ਬਟਾਲੇ ਤੋਂ ੭ ਮੀਲ ਦੂਰ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਸਭਕ ਤੇ ਹੈ। ਇਹ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਹੋਣ ਤੋਂ ਅਕੀਦਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਆਈ ਸਿਰ ਤੇ ਨੀਲਾ ਤ੍ਰਿਕੁਟ (ਪਟਕਾ) ਤੇ ਲਕ ਨਾਲ ਨੀਲਾ ਕਮਰਕੱਸ ਬੰਨਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰੋਂ ਕਾਰ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹਨ, ਸਾਰੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਕੇਸਧਾਰੀ ਹੈ।

ਜ਼ਿਲਾ ਕਾਂਗੜਾ ਦੇ ਨਾਨਕ-ਪੰਥੀ - (ੳ) ਜ਼ਿਲਾ ਕਾਂਗੜਾ, ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹੀ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਸੀ, ਤੇ ਹੁਣ ਹਿਮਾਚਲ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਨੂਰਪੁਰ ਤੇ ਨੌ ਕੇ ਬੈਜਨਾਥ ਤੇ ਚੰਬਾ ਰਿਆਸਤ ਤੱਕ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਬਰਾਦਰੀ ਵੱਸਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ੫ ਲਖ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਹੈ। ਇਹ ਹੈ ਚੰਗਾ ਬਰਾਦਰੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਿਰਤ ਤੇ ਬਾਹਤੀ ਵੀ ਸਦਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਨਾਨਕ-ਪੰਥੀ ਹਨ। ਦਸ ਫੀ ਸਦੀ ਲੋਕ ਕੇਸਧਾਰੀ ਵੀ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵੀ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਕਾਂਗੜਾ ਨਿਵਾਸੀ ਸਾਰੇ ਡੇਹਰਾ ਵਡਭਾਗ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗੱਦੀ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਸੰਦ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵੀ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਵੈਸਾਖੀ ਨੂੰ ਡੇਹਰਾ ਵਡਭਾਗ ਸਿੰਘ ਪੁੱਜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਵ-ਜੰਮੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮੂਲ ਪਵਾ ਕੇ ਕੇਸ ਮੁੰਡਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਬੱਚੇ ਦੀ ਭੋਟਾ ਗੁਰੂ ਕਿਆ ਨੂੰ ਨਾ ਦੇਣ ਤਦ ਤੱਕ ਬੱਚਾ ਕੇਸਧਾਰੀ ਹੋਵੇ ਗਾ, ਜਦੋਂ ਮਸੰਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨੀਯਤ ਰਕਮ ਗੁਰੂ ਕਿਆਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾ ਦੇਣ, ਫੇਰ ਬੱਚੇ ਦਾ ਮੁੰਡਾਨ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਹਿੰਦੂ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। (ਅ) ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ, ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਦਾ ਟਿਕਾ, ਕਰਿਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿੱਖੀ - ਇਹ ਪਹਾੜੀ ਲੋਕ ਸਾਰੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਪਹਾੜ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੁਜਰ-ਕਨੈਤ-ਚਾਹਗ ਬਰਾਦਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜਪੂਤ ਵੀ ਸ਼ਰਧਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਦੀਵਾਲੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਸਮੇਂ ਕੀਰਤਪੁਰ ਬਾਬੇ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਤਾਂ ਸੁਖਨਾਂ ਚਾੜ੍ਹਦੇ ਤੇ ਫਿਰ ਬਾਬੇ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਹੋਣ ਆ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਮੁੰਨਾਂਦੇ ਹਨ। (ੲ) ਪਹਾੜ ਵਿਚ ਮੰਗੂਵਾਲ ਜ਼ਿਲਾ ਕਾਂਗੜਾ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਘੁਮਿਆਰ ਬਰਾਦਰੀ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵੱਸਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੰਤ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿੰਡ ਦਰੋਕਾ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੇਅੰਤ ਸਿੱਖ ਸਜਾਏ ਹਨ। ੭ - ੮ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਹਨ। ਇਹ ਭਾਈ ਨਾਨੂ, ਜੋ ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਕ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ ਸਨ, ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਹਨ, ਇਸ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਮਸੰਦ ਹਨ, ਕਾਰ ਭੋਟਾ ਉਗਰਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਪਹਾੜ ਵਿਚ ਇਸ ਜਾਤੀ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਅਕੀਦਾ ਨਾਨਕ-ਪੰਥੀ ਹੈ। ਜ਼ਿਲਾ ਕਾਂਗੜਾ ਵਿਚ ਬਾਨਾ ਸੀਮਤਾਂ ਵਿਚ ਬਣਾਨੀ ਟੀਕਾ ਇਕ ਪਿੰਡ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਦੇ ਭਾਈ ਗੋਲਾ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦਰ ਦੇ ਖਿਡਾਏ ਸਨ, ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਵੱਸਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਬਾਣੀ ਦੀ ਪੋਥੀ ਹੈ। ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਹ ਮਸੰਦ ਗੁਰੂ ਕਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਿੱਖੀ ਨਾਨਕ-ਪੰਥੀ - ਸਿੱਖ ਸੂਬਾ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗੱਦੀ ਉਦਾਸੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਬਲਾ ਸਖਰ ਸੀ, ਜੋ ਲਖਨਊ ਵਾਲੀ ਗੱਦੀ ਮੀਆਂ ਸਾਂਹੀ ਉਦਾਸੀ ਸੰਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਲਖਾ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਨਾਨਕ-ਪੰਥੀ ਬਣਾਇਆ। ਇਸ ਗੱਦੀ ਦੇ ਉਦਾਸੀ ਸੰਤ ਸਾਧ ਨਾਮ ਨੇ ਕਾਬਲ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਿਸਦਾ ਜਿਕਰ ਮਹੁਸਨ ਫਾਨੀ ਨੇ ਦਰਬਸਤਾਨ ਮਜ਼ਹਿਬ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨ ਵੇਲੇ ਇਹ ਲੋਕ ਉਥੇ ਉੱਜੜ ਕੇ ਰਾਜਸਥਾਨ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਜਾ ਵਸੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੱਡੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਹਨ। ਸਵਾਏ ਮਲੋਰਕੋਟਲਾ ਦੇ ਜੋ ਇਕੋ ਗੱਦੀ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਜਿਥੇ ਵੀ ਹਨ, ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਸਿੱਖੀ ਕੋਈ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਕੀਦਾ ਸਨਾਤਨੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੱਡੇ ਪੁਜਾਰੀ ਹਨ ਤੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਨ ਵੀ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਦਸਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮਨਾਉਣ ਤੇ ਡਰਦੇ ਹਨ। ਮਦ ਪਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇੰਦੌਰ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਸਿੱਖੀਆਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ, ਬੰਬਈ ਤੋਂ ਉਥੇ ਕਲਿਆਣ ਵਿਚ ਸਚਖੰਡ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਪੂਨੇ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਅਖਵਾਉਣ ਤੇ ਬੜਾ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖ ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਦਿੱਲੀ - ਦਿੱਲੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਿਚ ੧੦ ਫੀ ਸਦੀ ਆਬਾਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹੈ। ੨੦੦ ਤੋਂ ਵਧ ਸਿੱਖ ਸਭਾਵਾਂ ਹਨ, ਸੈਕੰਡਰੀ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਵੱਡੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਕੁੱਝ ਬਸਤੀਆਂ ਵਿਚ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਗੱਦੀਆਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਹਨ।

ਯੂ ਪੀ ਦੇ ਨਾਨਕ-ਪੰਥੀ - ਯੂ ਪੀ ਵਿਚ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀਆਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅਸਥਾਨ ਜ਼ਿਲਾ ਪੀਲੀ ਭੀਤ ਵਿਚ ਨਾਨਕ ਮਤਾ ਹੈ ਤੇ ਬਾਬੇ ਅਲਮਸਤ ਦੀ ਗੱਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੇ ੪ ਧੁੰਦਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ। ਇਥੇ ਉਹ ਪਿਪਲ ਹੈ ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਯੋਗ ਬੱਲ ਕਰਕੇ ਉਤਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਗੁਰਦੇਵ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਪੰਜਾ ਲਾ ਕੇ ਰੋਕ ਲਿਆ, ਉਸ ਪਿਪਲ ਦੀ ਤੇ ਪੰਜੇ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਿਪਲ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਵੇਲੇ ਫਿਰ ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਅੱਗ ਲਾ ਕੇ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਬਾਬੇ ਅਲਮਸਤ ਨੇ ਅਨ, ਜਲ ਤਿਆਗ ਕੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕੀਤੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਨਾਨਕ ਮਤੇ ਪੁੱਜੇ। ਜੋਗੀ ਡਰਦੇ ਭਜ ਗਏ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਪਿਪਲ ਨੂੰ ਕੇਸਰ ਦਾ ਛਿੱਟਾ ਦੇ ਕੇ ਹਰਾ ਕੀਤਾ। ਅੱਜ ਵੀ ਪਿਪਲ ਦੇ ਪਤਿਆਂ ਤੇ ਕੇਸਰ ਦੇ ਛਿੱਟੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਦੀਵਾਲੀ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਪੁਰਬ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਪੁੱਜਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜ਼ਿਲਾ ਬਰੇਲੀ, ਨੈਨੀਤਾਲ, ਪੀਲੀ ਭੀਤ, ਗੋਰਖਪੁਰ ਆਦਿ ਥਾਂਵਾਂ ਤੋਂ ਪਰਵਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ੧ ਪ੍ਰਸਾਦ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰਾ ਪਰਵਾਰ ਗੁਰੂ ਕੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਸਮਝ ਕੇ ਛੁਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਨਾਨਕ ਮਤੇ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਕੜਾ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਹਲਕੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਸਾਗਰ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਤਕਰੀਬਨ ੫੦ ਮੀਲ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਥਾਨੂ ਜਾਤੀ ਵੱਸਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸਾਨ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਹਨ। ਇਹ ਬੜੀ ਸਰਧਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਫੇਰ ਇਹ ਦੀਵੇ ਜਗਾ ਕੇ ਪੰਜੇ ਦੀ ਆਰਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹੋਰ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਵਾਪਸੀ ਸਮੇਂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਦੀ ਸਵਾਰ ਰੱਖ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਘਰ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੈਕਾਰ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਬੋਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਹਾਰਾਜ ਕੀ ਜੈ, ਸਾਰੇ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਜੈ। ਇਸ ਜਾਤੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ। ਸ਼ਾਇਦ ਥਾਨੂ ਜਾਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਜ਼ਿਲਾ ਮੁਹਾਦਾਬਦ ਵਿਚ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਜੱਟ - ਜ਼ਿਲਾ ਮੋਰਨ ਮੁਜ਼ੱਫਰ ਨਗਰ, ਤਸੀਲ ਅਮਰੋਹਾ ਵਿਚ ੭੦੦ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਆਬਾਦ ਹਨ। ਇਹ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਕੀਦੇ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਸਾਲਾਨਾ ਝੰਡੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਡੇਹਰਾਦੂਨ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਉਥੇ ਪੁੱਜਣ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ ਘਟਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਜ਼ਿਲਾ ਬਿਜਨੌਰ ਵਿਚ - ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ-ਰਮਈਏ, ਇਹ ਆਮਤੌਰ ਤੇ ਦਵਾਈਆਂ ਵੇਚਣ ਤੇ ਐਨਕਾਂ ਲਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ੪੦ ਪਿੰਡ ਹਨ, ਵੱਡਾ ਸੈਂਟਰ ਨੂਰਪੁਰ ਹੈ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਇੰਟਰ ਕਾਲਜ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਤੇ ਆਤਮਿਕ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਘਟ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਨਗਰਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਬੇਅੰਤ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾਟਵ (ਚਮਾਰ) ਜਾਤੀ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਹੈ। ਕੁੱਝ ਕ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਸੁਬਰੇ ਸਾਂਹੀ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ - ਬਨਜਾਰੇ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇੱਕ ਕਰੋੜ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ। ਬਨਜਾਰੇ ਤੋਂ ਭਾਵ ਨਬਾਣੇ ਹਨ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਨਾਮ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਨਜਾਰੇ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਗੂੜਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਬਾਬੇ ਮਖਣ ਸਾਹ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ, ਬਾਬੇ ਲਖੀ ਸਾਹ ਜੀ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਧੜ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕਰਨਾ ਆਦਿ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਧਾ ਦੇ ਭਰੇ ਗੀਤ ਧਾਰਮਕ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨਕ ਤੌਰ ਤੇ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਜਾਤੀ ਦੀ ਧਾਰਮਕ ਅਕੀਦਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (ਗੀਤ ਦੀ ਵੰਨਗੀ ਦਿਲਚਸਪ ਹੈ, ਥਾਂ ਦੀ ਬੁਝ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ ਨਹੀਂ - ਐਡੀਟਰ) ਸ੍ਰੀ ਹਜੂਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਬੜੀ ਸਰਧਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇਸ਼ਟ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਇਸ ਜਾਤੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾ ਕੇ ਨਿਗਰ ਪਰਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਲਖਾਂ ਸਿੱਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਜ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸੇ ਪੰਥ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਬਿਹਾਰ ਵਿਚ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ - ਸੂਬਾ ਬਿਹਾਰ ਦੀ ਤਕਰੀਬਨ ਅਧੀ ਵਸੋਂ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਸੀ, ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਣ ਉਦਾਸੀ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ੩੬੦ ਗੱਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੁਧ ਗਣਿਆ ਦੇ ਮੰਤਰ, ਦੇਵਗਿਰ ਸੰਨਿਆਸੀ, ਨੇ ਆਪਣੇ ੩੬੦ ਚੌਲਿਆਂ ਸਮੇਤ ਬੁਧ ਧਰਮ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸਿੱਖੀ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਭਗਤ ਭਗਵਾਨ ਰੱਖਿਆ, ਤੇ ਬਿਹਾਰ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਮੁਖੀ ਥਾਪਿਆ। ਪੂਰਨੀਆਂ ਸਟੇਟ, ਜੋ ਅਜਕਲ ਬਿਹਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਜਿਲਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਰਿਆਸਤ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਇਥੋਂ ਦਾ ਰਾਜ ਘਰਾਣਾ ਵੀ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਕਾਇਮਤ ਜਾਤੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵੱਸਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਡਾ ਰਜਿੰਦਰਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੇਸ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਰਹਿ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਉਹ ਪੱਕੇ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਸਨ। ਬਿਹਾਰ ਵਿਚ ਜੌਨਪੁਰ, ਆਰਾ, ਪਟਨਾ, ਗਦਿਆ, ਮੁੰਘੇਰ, ਸਸਰਾਮ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਈ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਹਨ। ਸਸਰਾਮ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਚਰਨ ਪਾਏ ਸਨ। ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਗਦਿਆ ਜਿਲੇ ਵਿਚ ਹੈ। ੪ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਕ ਤੀਰ ਹੈ। ਆਸਾਮ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਤੋਂ ਕਾਲਾ ਗੋਲਾ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਪਾਸ ਨਾਖਸ਼ਾਮੀਪੁਰ ਪਿੰਡ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤੇ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਹੈ।

ਸਾਹਪੁਰਾ, ਜਿਲਾ ਆਰਾ, ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਗੱਦੀ ਜਗਦੀਸਪੁਰ ਜਿਲਾ ਆਰਾ ਵਿਚ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਇਲਾਕਾ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਹੈ। ਜਿਲਾ ਮਿਰਜਾਪੁਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਪੰਜ ਗ੍ਰੰਥੀ ਦਸਤਖਤੀ ਹੱਥ ਨਿਖਤ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਇਲਾਕਾ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਹੈ। ਮਿਰਜਾਪੁਰ ਜਿਲਾ ਵਿਚ ਇਮਲੀਆ ਚਟੀ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਕੁਟੀ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਦਸਤਖਤੀ ਬੀੜ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਪਵਿਤਰ ਹੱਥਾਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਬਨਾਰਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ ਚੌਲਾ ਤੇ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਜੋੜਾ ਯਾਦਗਾਰੀ ਵਸਤਾਂ ਹਨ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਚੇਤਨ ਮਟ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਉਦਾਸੀ ਤੇ ਨਿਰਮਲੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਆਸਰਮ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਸੰਬੰਧਤ ਹਨ।

ਆਸਾਮ ਦੇ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ - ਸੂਬਾ ਆਸਾਮ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਥੇ ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਜੋ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਧੋਬੜੀ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਇਥੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਆਬਾਦ ਹੈ, ਜੋ ਤਸੀਲ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਗਏ ਅਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਆਬਾਦ ਹੋ ਗਏ। ਜਿਲਾ ਨੌਗਵ ਸਿਲਾਂਗ ਤੇ ੭੦ ਮੀਲ ਦੂਰ ਹੈ। ਬਡਗੋਲਾ ਬਸਤੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਆਬਾਦ ਹਨ, ਇਹ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਹਨ। ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਦਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਆਸਾਮੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਹਿਬ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਹਨ। ਛਪਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕੁੱਝ ਘਰ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਹਨ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਲਾਮਡਿੰਗ ਵਿਚ ਕੁੱਝ ਘਰ ਪੰਜਾਬੀ ਹਨ। ਤ੍ਰਿਪੁਰਾ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ੧੫੦ ਘਰ ਆਬਾਦ ਹਨ, ਜੋ ਰਤਨ ਰਾਏ ਮਹਾਰਾਜ ਆਸਾਮ, ਜੋ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵਾਸਤੇ ਪਰਸਾਦੀ ਹਾਥੀ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ੭੦ ਸਿੰਘ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਕਰਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਵੱਸਦੀ ਹੈ। ਸਿਲਾਂਗ ਵਿਚ ੧੫੦ ਘਰ ਪਸ਼ਮਾਂਦਾ ਜਾਤੀ ਦੇ ਹਨ (ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਸਿੰਘ ਹਨ ਜੋ ਤਸੀਲ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਜਾਕੇ ੨੦੦ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਉਥੇ ਵੱਸੇ ਹਨ)। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਨੌਟ - ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਸਾਰਾਂਸ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲਾ ਅਵਤਾਰ ਪੁਰਬ ਸਮੇਂ, ੧੯੬੯ ਵਿਚ ਛਪੇ **ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼** ਰਸਾਲੇ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ ਵਿਚੋਂ ਧਨਵਾਦ ਸਹਿਤ ਹੈ। ਇਹ ਲੰਮੀ ਰਿਪੋਰਟ ਗਿਆਨੀ ਫੌਜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਸੀ ਜੋ ਉਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ੨੫ ਸਾਲ ਤੋਂ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਗਿਆਨੀ ਫੌਜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਵੀ ਵਿਦਵਾਨ ਸਜਣਾ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ੍ਰ: ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਮ ਏ ਦੀ ਚਿੱਠੀ (ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ) ਗਿਆਨੀ ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਪੁਰਾ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਵਲੋਂ ਪੁੱਜੀਆਂ ਪਤ੍ਰਿਕਾਵਾਂ ਵੀ ਗਿਆਨੀ ਫੌਜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਸੰਬੰਧੀ ਨੇਖ ਦੇ ਅੰਤ ਛਪੀਆਂ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਗਿਆਨੀ ਫੌਜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਹਿਨਤ ਤੇ ਖੋਜ ਦੀ ਸਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਤ੍ਰਿਕਾਵਾਂ ਵਿਚ ਲੇਖਕਾਂ ਵਲੋਂ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਅਵਿਸ਼ ਹੀ ਦਿਲਚਸਪ ਹੈ। ਮੌਕਾ ਬਣਿਆ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਤ੍ਰਿਕਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੀ ਸਾਰਾਂਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੋਚਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਾਂਗੇ। - ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਮਥਾਹੂ। (ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੁੰਗਾਰੇ ਦੀ ਵੀ ਉਡੀਕ ਰਹੇਗੀ!)

ਨੋਟ ਨੰ: ੨ - ਪਾਠਕ ਨੋਟ ਕਰਨ ਕਿ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਰਿਪੋਰਟ ਛਪੀ ਨੂੰ ਤਕਰੀਬਨ ੩੩-੩੫ ਸਾਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੇ ਕਈ ਤਬਦੀਲਾਗੇ ਕਿ ਅੱਜਕਲ੍ਹੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਬਦਲ ਚੁਕੇ ਹੋਣ। ਪਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਤੀ ਦਿਲਚਸਪ ਹੈ।

ਇਹ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜਿਸ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਜਾਤ ਨਹੀਂ ਫੇਰਿਆ, ਕਰਾਮਾਤ ਨਹੀਂ ਦਸੀ ਯਾ ਹੋਰ ਜੰਤੂ ਮੰਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਸਭ ਦਾ ਉਧਾਰ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਰਬਾਬ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹਰ ਥਾਂ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਨੂੰ ਭਸਮਾਭੂਤ ਕਰਕੇ ਨੇਕੀ ਦਾ ਦੀਪਕ ਜਗਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਰਹਿਣ ਸਮੇਂ ਦਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਸਦਿਆਂ ਠੀਕ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-

ਬਾਣੀ ਉਚਰਹਿ ਸਾਧ ਜਨ ਹੁਇ ਰੁਸਨਾਈ ਮਿਟੈ ਅੰਧਿਆਰਾ।

(ਪੁਸਤਕ ਨਾਨਕ ਸਾਗਰ ਵਿਚੋਂ)

ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਪਿਛੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀ, ਵਿਚਾਰੀ, ਇਹਦੀ ਸਿਖਿਆ ਉਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵੀ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਤੇ ਜੀਵਨ-ਵਤੀਰੇ ਵਿਚ, ਸਚ ਤੇ ਸਚਾਈ ਦਾ, ਇਕ ਆਤਮਿਕ-ਚਾਨਣ ਉਦੈ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸੁਰਤ-ਸੰਭਾਲਣ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾ ਚੁਕੇ ਸਨ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ-

ਸਚ ਕੀ ਬਾਣੀ ਨਾਨਕ ਆਖੈ, ਸਚੁ ਸੁਣਾਇਸੀ ਸਚੁ ਕੀ ਬੋਲਾ । (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ)

ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਅਨੁਭਵੀ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ-ਚਾਨਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਉਦੈ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਹਾਇਤ ਕੋਮਲ ਜਿਹਾ, ਅਧਿਆਤਮਕ ਤੌਰ ਤੇ ਲਾਸ਼ਾਨੀ ਕਵੀ, ਸਰਧਾਵਾਨ, ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਫਿਲਾਸਫਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਏਨਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕੋਈ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ । ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਨਿਜੀ ਹਸਤੀ ਬਾਰੇ ਜਿਹੜੀ ਸਰਧਾ, ਮਹਾਨਤਾ, ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇ ਰਬੀਅਤ ਦਾ ਸੰਮਿਲਤ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਆਪ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਜਾਗ ਉਠੀਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸੁਜੱਸ ਦਾ ਪਰਗਟਾਵਾ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ :-

*ਏਕ ਹੀ ਸਰੀਰ ਕੇ ਜੇ ਹੋਵਾਂ ਮੈ ਕਰੋੜ ਰੂਪ
ਸਤ ਸਤ ਕਰੋੜ ਰੋਮ ਸਭ ਹੀ ਸਰੀਰ ਕੇ ।
ਏਕ ਏਕ ਰੋਮ ਪੈ ਸੀਸ ਹੋਵਹਿ ਕੋਟ ਕੋਟ
ਕੋਟ ਕੋਟ ਸੀਸ ਪਹਿ ਹੋਵਹਿ ਮੁਖ ਚੀਰ ਕੇ ।
ਏਕ ਏਕ ਮੁਖ ਮਹਿ ਜਿਹਵਾ ਹੋਵਹਿ ਕੋਟ ਕੋਟ
ਕੋਟ ਕੋਟ ਜਿਹਵਾ ਨਾਲ ਭਨੇ ਗੁਨ ਅਸੀਰ ਕੇ ।
ਕਹਿਤ ਗੁਰਦਾਸ ਭਲਾ ਤਉ ਭੀ ਹਉ ਅਜਾਨ ਮਤ
ਜਸ ਕੋ ਨ ਪਾਰ ਪਾਊ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰੀਰ ਕੇ ।*

ਭਾਵ: ਜੇ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਰੋੜ ਸਰੀਰ ਹੋ ਜਾਣ, ਇਕ ਇਕ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਸਤ ਸਤ ਕਰੋੜ ਰੋਮ ਹੋਣ । ਇਕ ਇਕ ਰੋਮ ਉਤੇ ਕਰੋੜ ਕਰੋੜ ਸੀਸ ਹੋਣ । ਇਕ ਇਕ ਸੀਸ ਵਿਚ ਕਰੋੜ ਕਰੋੜ ਮੁਖ ਹੋਣ । ਇਕ ਇਕ ਮੁਖ ਵਿਚ ਕਰੋੜ ਕਰੋੜ ਜਿਹਵਾ ਹੋਣ, ਜੇ ਇਕ ਇਕ ਜਿਹਵਾ ਨਾਲ ਮੈ ਕਰੋੜ ਕਰੋੜ ਵੇਰਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾਂ, ਤਾਂ ਭੀ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ! ਤੇਰੇ ਅਪਾਰ ਜੱਸ ਦਾ ਪਾਰਾਵਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ।

ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ -

ਰਾਮ ਸੰਤ ਮਹਿ ਭੇਦ ਕਛ ਨਾਹੀ ।

ਵਰਗਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕੋਣ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ।

(ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਸਾਰਾਂਸ਼ ਪ੍ਰਿ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਇਕ ਲੇਖ ਵਿਚੋਂ ਹੈ । ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸੇ ਤਰਜ਼ ਵਿਚ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ, ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਲੇਖਣੀ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਗਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ । - ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਮਥਾਧੂ)

ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ - ਕੁੱਝ ਜੀਵਨ ਝਲਕੀਆਂ

ਪੋਸ਼ਕਸ਼ - ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਮਥਾਹੁ

ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਤੀ ਦਾ ਜੋ ਦਰਜਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਨੀਯਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਹੁਣ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਯੋਗ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਅੱਜ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਪਛਾਣ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਧਰਮ ਵਲ ਪ੍ਰੇਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੱਕ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਦਰ ਸਨਮਾਨ ਦੀ ਹੀ ਪਾਤਰ ਰਹੀ ਹੈ - ਭੈਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ, ਪਤਨੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ। ਜਿਥੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮੰਜੀਆਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਈ, ਉਥੇ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਪੀੜੇ ਬਖਸ਼ੇ ਗਏ। ਇਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀ ਸਤਿਸੰਗ ਅਤੇ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੀ ਰਸੀਆ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।

ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸਰੋਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਜਮਰ (ਪ੍ਰਤਾਪ, ਬਜ਼ੁਰਗੀ) ਨੂੰ ਨਾ ਪਛਾਣ ਕੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕੁੱਝ ਸੰਕਟ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਤਲਵੰਡੀ ਤੋਂ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਲੈ ਆਈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੋਦੀ ਬਣਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਨਾਨਕ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਭਾਰ ਆਪਣੇ ਜੁੱਮੇ ਲਿਆ। ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਉਚੇਚ ਕਰਕੇ ਬੁਲਾਇਆ, ਰਬਾਬ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ, ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਦਾਤ ਵੰਡਣ ਲਈ ਨਾਨਕ ਵੀਰ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤੋਰਨ ਦਾ ਨੌਕ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਭੈਣ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਸਿਧ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਆਦਮੀ ਨਾਲੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਆਦਰਸ਼ ਵਿਅਕਤੀ ਕਰਕੇ ਚਿਤਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਸੰਤ ਭਾਵ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦੰਪਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਗਾਉਂਤੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਹੈ। ਆਦਰਸ਼ ਪਤਨੀ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸੁਚੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ, ਰਸ ਅਤੇ ਸੁਰੱਜੇ ਭਾਵਾਂ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦੰਪਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਬਹੁਤ ਹੈ।

ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਜਿਥੇ ਵੀਰ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਕਾਬੂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਦੀਆਂ ਝਿੜਕਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਈ ਸੀ, ਉਥੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਵੀ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਆਖਦੀ ਸੀ, **ਮਾਂ ! ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਤ ਕਰਕੇ ਨਾ ਜਾਣੀ**, ਤੇ ਪਿਤਾ ਕਾਬੂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ, **ਨਾਨਕ ਕੋਈ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਜੀਵ ਨਹੀਂ, ਫਕੀਰ ਦੋਸਤ ਹੈ**। ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ, **ਉਹ (ਨਾਨਕੀ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਸੀ**। ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਣਿਆ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਵੀਰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪੀਰ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ।

ਇਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਆਏ ਤਾਂ ਸਰਧਾ ਦੇ ਕਾਰਣ ਭੈਣ ਵੀਰ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਡਿਗ ਪਈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੇ ਕਿਹਾ, **ਬੇਬੇ ! ਇਹ ਤੂੰ ਕੀ ਕੀਤਾ ? ਪੈਰੀ ਮੈਂ ਪੈਣਾ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ?** ਪਰ ਭੈਣ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਇਹੋ ਕਿਹਾ, **ਤੂੰ ਨਿਰਾ ਵੀਰ ਨਹੀਂ ਵੀਰਾ ਤੂੰ ਤਾਂ ਜਗਤ ਦੀ ਪੀੜ ਹਰਨ ਆਇਆਂ ਹੈ**।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੰਨ ਰਾਤ ਮੋਦੀ ਖਾਣੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਖ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਕਿਹਾ, **ਵੀਰਾ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ**। ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭੈਣ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, **ਬੇਬੇ ਕਿਰਤ ਕਰਦਿਆਂ ਦੇਹੀ ਸੁੱਚੀ ਹੋਂਦੀ ਹੈ**। ਭਾਵੇਂ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲੋਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਵੱਡੀ ਸੀ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਭੈਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਆਦਰ ਮਾਣ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਸਾਂਝੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਅਖਾਣ ਦੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਈ ਥਾਈਂ ਗਵਾਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਤਵੇ ਤੇ ਫੁਲਕਾ ਪਾਉਂਦੀ ਤੇ ਵੀਰ ਦਾ ਪਿਆਨ ਧਰਦੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਆ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੰਦੇ। ਅਜਿਹੀ ਖਿਚ ਦੀ ਧੰਦ ਪੈ ਗਈ ਸੀ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ।

ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ੧੧ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਭਾਈ ਜੈ ਰਾਮ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਆਪ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਰਹਿੰਦੇ ਪਰ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਤਲਵੰਡੀ ਆਇਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਚਲੇ ਗਏ ਪਰ ਵੀਰ ਦਾ ਪਿਆਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਤਲਵੰਡੀ ਖਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ। ਭਾਈ ਜੈ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਕਿ ਦੌਲਤ ਖਾਨ ਪਾਸ ਮੋਦੀ ਦੀ ਥਾਂ ਖਾਲ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਨ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਦੌਲਤ ਖਾਨ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਵੇਖ ਕੇ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, **ਇਹ ਤਾਂ ਕੋਈ ਯੋਲੀਆ ਹੈ, ਈ ਮਰਦ ਖੁਦ ਦੀ ਸੂਰਤ ਨਜ਼ਰ ਆਂਦਾ ਹੈ, ਮੋਦੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਿਸਤਰਾਂ ਕਰੇ ਗਾ ?** ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖਾਨ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਫਰਮਾਇਆ, **ਸਭ ਕੰਮ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਹੋਣ, ਆਦਮੀ ਦਾ ਉੱਦਮ ਉਹ ਹੀ ਸਫਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਖਾਨ !**

ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਸਚਾਈ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਦਾ ਵੱਸ ਚਲਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਹੀ ਨਾ ਦਿੰਦੀ।

ਭਾਈ ਜੈ ਰਾਮ ਜੀ ਬੋਝੇ ਨਾਨਕੀ ਨੂੰ ਬੜਾ ਆਦਰ ਮਾਨ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਬਹੁ ਜੀ! ਤੂੰ ਨਾਨਕ ਦੀ ਭੈਣ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਇਸਦਾ ਕੁੱਝ ਅਸਰ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ। ਪੰਨ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਜੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਪੰਨ ਨਾਨਕ ਜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੂੰ ਭੀ ਪੰਨ ਹੈ ਜੋ ਇਸਦੀ ਭੈਣ ਹੈ ਅਤੇ ਬੋਝੇ ਬੋਝੇ ਅਸੀਂ ਭੀ ਪੰਨ ਹਾਂ ਜੋ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਸਯੋਗ ਹੈ।

ਜਿਥੇ ਬੋਝੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਤਕਰੀਬਨ ੪੩ ਸਾਲ ਰਹੇ, ਉਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਇਕ ਖੁਹ ਹੈ ਜੋ ਅੱਜ ਤੱਕ ਪਿਆਸਿਆਂ ਦੀ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਹੀ ਇਕ ਬ੍ਰਿਛ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਛਾਂਵੇਂ ਬੰਕੇ ਮੁਸਾਫਰ ਬਕਾਵਟ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਤੰਦੂਰ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਪਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਬੋਝੇ ਨਾਨਕੀ ਨੇ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਆਪ ਛੋਟੇ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਰਹੇ ਗਏ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਬੱਚੇ ਅੱਜ ਵੀ ਗਾਉਂਦੇ ਸੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ :-

**ਨਾਨਕ ਦਾ ਘਰ ਕਿਹੜਾ
ਜਿਸਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਵਿਹੜਾ।**

ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਸੀ ਲਈ ਜਗਤ - ਜਲੰਦੇ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਲਈ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਫਿਰਦੇ ਤੇ ਰਬਾਬ ਲੈਣ ਲਈ ਪੈਸੇ ਬੋਝੇ ਨਾਨਕੀ ਪਾਸੇ ਮੰਗ ਕੇ ਲਏ, ਤਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਰਬਾਬ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਨਿਕਲਣ ਤਾਂ ਭੈਣ ਦਾ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰਹੇ। ਇਹੋ ਹੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਸੀ ਤੋਂ ਪਰਤ ਕੇ ਆਪ ਸਿੱਧੇ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਭੈਣ ਨਾਨਕੀ ਕੋਲ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਉਦਾਸੀ ਦਾ ਹਾਲ ਸੁਣਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪੁੱਜੀ ਨਾਨਕੀ ਨੇ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੱਸੀਦੀ

ਦੂਜੀ ਉਦਾਸੀ ਸੰਮੇ ੧੫੧੮ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਆਏ ਤਾਂ ਨਾਨਕੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਨੇੜੇ ਆਇਆ ਦੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਨੂੰ ਰੁਕ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਬੋਝੇ ਨਾਨਕੀ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀ ਕੀਤਾ। ਬੋਝੇ ਨਾਨਕੀ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਦੇ ਤੀਜੇ ਹੀ ਦਿਨ ਭਾਈ ਜੈ ਰਾਮ ਜੀ ਵੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਵੇਈ ਨਦੀ ਵਿਚ ਪੁਵਾਹ ਕੀਤੇ। ਸ਼ਾਇਦ ਵੇਈ ਨਦੀ ਅੱਜ ਵੀ ਭੈਣ ਭਰਾ ਦੇ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਸਨੇਹ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਵਹਿ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਮਰਦਾਨੇ ਜੀ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ ਸੰਮੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ :

ਤੁਟੀ ਤੰਤ ਰਬਾਬ ਕੀ ਉਪਜੈ ਨਹੀਂ ਰਾਗ ॥

ਅਤੇ ਬੜੇ ਕਮਾਲ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਰੀਰ-ਆਤਮਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਹੀ ਤੁਲਨਾ ਦਿੱਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀਰ ਰੂਪੀ ਆਤਮਾ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਛੱਡਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਐਸਾ ਵਿਜੋਗ ਉਠਦਾ ਹੈ ਭੈਣ ਨੂੰ ਕਿ ਉਹ ਵਿਜੋਗ ਵਿਚ ਹੀ ਸੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ:-

**ਬੀਰਾ ਬੀਰਾ ਕਰਿ ਰਹੀ ਬੀਰ ਤਟੇ ਬੈਰਾਇ ॥
ਬੀਰ ਚਲੇ ਘਰਿ ਆਪਣੇ, ਬਹਿਣ ਬਿਰਹਿ ਜਲਿ ਜਾਇ ॥**

(ਰਾਮਕਲੀ ਮ:੧ ਦੱਖਣੀ ਓਅੰਕਾਰ, ਪ:੬੩੫)

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ, ਅਸੀਂ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਉਦਾਸੀਆਂ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਭੈਣ ਲਈ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਪੀੜ ਸਹਿਨ ਕਰਨੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇ ਗੀ !!

The Sikhs became a nation by reason of their faith - and a fine nation of stalwart Soldiers. There is a tendency at the present to reckon the sikhs as a reformed sect of the Hindus ; and this has become a matter for controversy among the Indians themselves. The word , Hinduism is undoubtedly capable of a very wide application , but it is Questionable whether it should be held to include the sikhs in view of the fact that the pure teachings of the Gurus assumed a critical attitude towards the three cardinal pillars of Hinduism, the priesthood , the caste system and the vedas. A reading of the Granth Sahib strongly suggests that sikhism should be regarded as a new and separate world-religion , rather than as a reformed sect of the Hindus.

The founder of the religion , Nanak , was on the one hand the spiritual descendant of monotheistic reformers within Hinduism , but on the other , Muhamaden influences caused him to break away very much from the older faith, and to admit much that might directly traced to the followers of prophet. - Dorothy Field - "The Religion of the Sikhs , p.10

Guru Nanak Dev ji

Guru Nanak came at a critical period of our Indian history (1469 - 1539). In that century and in the centuries that preceded it , people had experienced the march of invading armies ruthless beyond description , massacring in the name of religion. Falsehood overshadowed the land. Thousands were longing for life , searching for Light , hungering for love but without any clear direction.

There appeared then , the Great Guru Nanak - The Sun of Reality. The clouds of darkness disappeared and there was light . Guru Nanak came to give Light and show the way . He was the Way and Light himself.

Guru Nanak vitalized decaying centre of human consciousness with his devotional songs (*Bani*) and emancipated the mind of the masses who were direly oppressed by empty creeds . Guru Nanak expounded his doctrines for the moral and spiritual uplift of mankind . He for the first time championed the cause of the masses in a caste ridden India .

Guru Nanak proclaimed the unity of God and refused to recognise that Hindus and Muslims were fundamentally different . For example , Guru Nanak's first words after his enlightenment were : ' *Na Hindu na Musalman* ' (there is no Hindu , no Musalman) Guru Nanak's concept of Oneness of God is not only spiritual but also ethical. In fact , the monotheism of Guru Nanak is rooted in the real world. It is rational as well as practical , it is universal in nature and presents the idea of God of the whole mankind.

Guru Nanak was a multi-linguist. With the support of classical languages he developed local dialects and merged them cohesively into literary language; this was the demand of his time. His ' *Bani* ' is an evidence of the popularized form of Sanskrit and Apabhramsh with similarly treated words of Persian and Arabic , sometimes adhering to Braji forms and at other times to the later Khari Boli whose patterns are parallel to Panjabi and modern Hindi .

The religion of Guru Nanak is neither one-dimensional continuation nor of a complete break with the past. In its metaphysical aspects it is not derivative or syncretic but original. Sikhism is an original religion in the primacy of revelation and purity of its message. It was given to mankind by Guru Nanak who directly received it from God. There are repeated references in the *Bani* of Guru Nanak that he was in direct communion with God.

Guru Nanak's hymns addressed to his disciple Bhai Lalo confirm his claim:

' O Lalo, I say what the Lord Commands me to convey . '

ਫਿਰ ਉਠੀ ਅਖਿਰ ਸਦਾ ਤੋਹੀਦ ਕੀ ਪੰਜਾਬ ਸੇ ।

ਹਿੰਦ ਕੋ ਇਕ ਮਰਦਿ ਕਾਮਿਲ ਨੇ ਜਗਾਯਾ ਖਾਬ ਸੇ ।

ਤੂ ਨੇ ਵੋਹ ਡੰਕਾ ਬਜਾਇਆ , ਦਹਿਰ ਮੇ ਤੋਹੀਦ ਕਾ ।
ਏਕ ਆਲਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸ਼ੈਦ , ਤੇਰੀ ਤਕਲੀਦ ਕਾ ।

Sir S. Radhakrishnan (Late President of India) wrote as follows in the UNESCO publication on *Guru Granth Sahib* :-

Nanak is the light-bearer to mankind , a messenger of the timeless.

At a time when men were conscious of failure , Nanak appeared to renovate the spirit of religion and humanity.

The aim of liberation is not to escape from the world of space and time but to be enlightened , wherever we may be.

Nanak tried to build a nation of self-respecting men and women , devoted to God and their leaders , filled with sense of equality and brotherhood for all.

God is universal. He is not the God of this race or that nation. He is the God of all human beings. They are all equal in His sight and can approach Him directly. We must therefore, have a regard for other peoples and religions.

When Ajita Randhava asked Guru Nanak about ahimsa (non- violence) , Nanak replied :-

- (1). *Do not wish evil for anyone. This is the ahimsa of thought.*
- (2). *Do not speak harshly of anyone. This is the ahimsa of speech .*
- (3) *Do not obstruct anyones work . This is the ahimsa of action .*
- (4). *If a man speaks ill of you, forgive him .*
- (5). *Practise physical, mental and spiritual endurance.*
- (6). *Help the suffering, even at the cost of your life.*

We should aim to escape from the prison of our self-hood and not to escape from the body which is the temple of God. Until we reach the end we will have other lives to pass through. No failure is final. An eventual awakening for all is certain .

*****

" India was once again blessed by God with Nanak, possessed of all attributes of a prophet, a complete and perfect human being. Nank's appearance in the World was no less than that of Prophet Abraham 5000 years ago." - Mohd Iqbal - greatest poet of Pakistan.

" Guru Nanak's poetry enlightens all those who cherish Spiritual Reality and reminds those of other faiths of precious treasures they can gather for their own souls ." -Lord Sorensen - chairman of World Congress of faiths

Guru Nanak among the World Explorers

No.	Name of Explorer	Period of Exploration	Duration	Places Visited.
1	Rubruquis	1252 - 1255	4 years	Central Asia & Europe
2	Marco Polo	1271 - 1295	25 years	Europe & Asia
3	Ibn Batuta	1324 - 1355	32 years	Asia & Africa
4	Vasco Da Gama	1497 - 1499	3 years	Europe, Africa & India
5	Christopher Columbus	1492 - 1493	2 years	America & Europe
6	<u>Guru Nanak</u>	1st Udasi - 1496-1506 2nd Udasi - 1506-1514 3rd Udasi - 1514-1516 4th. Udasi - 1518-1523	27 years	Intensively, India Pakistan, Bangla Desh, Sri Lanka, China, Afghan istan, Russia, Iran, Iraq, Sadi Arabia, Musquat & Oman, Hadra Maut, Yaman.
7	Ferdinand Magellan	1519 - 1522	4 years	Round the World
8	James Cook	1768 - 1778	10 years	Round the World

(The above table is compiled from The Reader's Digest - Great World Atlas - published in 1962)

(The News Letter is compiled, edited and printed by Priyam Singh Matharu, for and on behalf of Sri Gurdwara Sahib, Ramgarhla Asa, Woolwich.